

Ještěrky obecné se rády vyhřívají třeba na kmenech padlých stromů.

Divočina za humny – přírodní zahrada

Pavla Tájková, Český svaz ochránců přírody Kladská

Předchozí díly tohoto seriálu nás zavedly na pestrá stanoviště nedaleko od našich domovů, přesto by seriál nebyl úplný, pokud bychom vynechaly „divočinu“ úplně nejbližší – a to naše zahrady.

Často právě zahrady mohou být vítaným životním prostředím pro řadu drobných živočichů, kteří v současné obhospodařované krajině již ubývají. Zahrady totiž tvoří pestré prostředí, kde najdeme stromy, keře, volné plochy kosené i zarostlé, hromady kamení, složené dřevo či mnoho dalších „schovek“ – uvnitř nebo v těsné blízkosti dřevníků, kůlen, skleníků, kompostů apod. Takovou různorodost byste v okolní krajině našli jen málokde. Dalším velmi silným lákadlem je množství plodících keřů, stromů, ale i bylin na záhoncích. Pro mnohé živočichy je taková zahrada prostřeným stolem.

Jedním takovým příkladem za mnohé může být i zahrada, kterou jsme si před časem pořídili my. Míle nás překvapila počtem

drobných živočichů a další její obyvatelé stále objevujeme. Nutno však říci, že bohatství živočichů přeje i okolí zahrady – blízkost lesa, louky a potoka a v neposlední řadě také její poměrně zanedbaný stav.

Pojďme se ale podívat na to, jaké obyvatelé můžete na vaší zahradě nejčastěji potkat i vy a jak jim pobyt u vás zpříjemnit.

Motýli a další hmyz v současné krajině velmi trpí plošnou sečí v jednotném termínu na všech loukách. Strádají tak nedostatkem potravy a v tuto dobu jim právě zahrady mohou poskytnout vítané útočiště. Motýlům můžeme pomoci vysazováním nektaronosných keřů a bylin – jsou to např. třapatka, hvězdnice (astry), mateřídouška, dobromysl, šalvěj, z nepůvodních pak keř komule. Přilákáte tak motýly z okolí vaší zahrady – nejčastěji babočky, bělásky, žlutásky, ale svou návštěvou vás může potěšit (jako nás) i batolec duhový či červený, bělopásek topolový nebo dokonce dvouřadý. Pokud byste chtěli motýly podpořit

ještě více a umožnit jim na zahradě i celý vývoj, zajistíte přítomnost živých rostlin pro housenky – nejnásadší je ponechat na slunné části zahrady kopřivy, na kterých se vyvíjí babočky: kopřivová, sítkovaná, paví oko i admirál. Pozorování nekonečné žravosti housenek udělá radost nejen dětem, ale zaujme i dospělé. Pro žlutáčka řešetlákového můžete vysadit opadavý keř řešetlák počistivý s léčivými účinky.

Ostatní hmyz na zahradě udržíme pěstováním louky – co nejvíce květnaté a hlavně sekané po částech tak, aby po celý rok byla některá část porostu vzrostlá. Na nicotnou přírodní hodnotu na pažit hoblovaných trávníků upozorňují odborníci již dlouhou dobu. V současné době se konečně k pěstování „hmyzích luk“, přidává stále více měst, kdy se alespoň část plochy v městských parcích ponechá neposekaná. A hmyz je základním článkem pro přítomnost i dalších druhů živočichů.

Pro samotářské vosy a včely lze vyrobit „hmyzí domek“, kde jsou malé komůrky, do kterých samice kladou vajíčka a následně komůrky uzavřou směsí slin a hlíny. Důležité je tyto úkryty umístit na slunná stanoviště. Nejruznější hmyzí domky lze zakoupit i vyrobit, my jsme jednoduše navrtali osluněné špalvy vykládané hranice dřeva.

Lučními druhům brouků udělá radost neposekaného trávníku, jak již bylo zmíněno výše u motýlů. Pokud má však někdo štěstí jako my a na zahradě mu roste přestálý či dokonce odumírající strom, nechť si ho náležitě hýčká, protože to je v dnešní krajině mezi pečlivě udržovanými stromy na veřejných prostranstvích či kolem silnic a lesnický obhospodařovanými lesy opravdová vzácnost! Ve starém dřevě jak ovocných tak dalších druhů stromů se vyvíjí řada vzácných brouků, například krasci nebo tesaříci. Nás na zahradě velmi potěšil tesařík piluna, který se vyvíjí v kůře odumřelých stromů – dubů, buků, ale i starých smrků či borovic.

S přítomností **obojživelníků** na zahrádce je to poněkud složitější, neboť je důležitá přítomnost vhodného vodního biotopu v okolí, odkud by k nám mohli přijít. Při troše štěstí se nám v malé i mělké tůňce ubytují čolci. Pokud bychom toužili po opravdovém žabím

Tesařík piluna dosahuje velikosti až 4,5 cm. Samec s typickými pilovitými tykadly.

rybníčku, měl by být alespoň 2 × 2 m velký, s pozvolnými břehy, bohatě zarostlý, určitě dostatečně osluněný a bez ryb. Možná jste se však již také na své zahradě setkali s žábou moudře vyhlížející z díry – ropuchou obecnou, která vyhledává úkryty v děrách po hlodavcích, pod prkny, hromadou větví, tlejícím materiálem apod. Mimo jiné je velice užitečná, protože se živí i slimáky.

Plazi. V odborné literatuře se udává početnost **ještěrek obecných** 73 ks na hektar (Moravec et al. 2015). Zvažte sami, na kolik je tento údaj ve vašem okolí pravdivý. Ještěrek se zarůstáním mezí, okrajů cest, skalek a kamenných snosů bohužel ubývá. Přezívají při okrajích lesů, na náspech železnic, křovinatých svazích apod. Bohužel ani v zahradách a v blízkosti lidských sídel se navzdory pestrému prostředí s ještěrkami příliš často nesetkáváme, a to především kvůli přítomnosti slepic, koček a psů, které je loví. Proto nám udělala přítomnost a vysoká početnost ještěrek na získané doposud téměř opuštěné zahradě

- ▲ Dočasně nepotřebný materiál na zahradách poskytuje řadě živočichů množství životně důležitých úkrytů. Před jeho úklidem či přerovnáním stojí za to zvážit, zda by nemohl i nadále těmto tvorům posloužit.
- ▲ Ježek bývá k zastížení i v zahradách přímo uprostřed měst, setkání s ním je však možné téměř výhradně v noci.

velkou radost a rozhodli jsme se na ještěrky a další plazy při péči o zahradu brát maximální ohled. Ještěrky obecné mají poměrně malé teritorium, ve kterém potřebují mít vhodné místo na slunění (skalka, kámen, dřevo či hromádku jiného materiálu), vyšší vegetaci (nesekanou travu), kde loví hmyz, ale především vždy dostatečně malou vzdálenost k nějakému úkrytu (skulina mezi kameny, dřevo, hromádku ztelleho materiálu či větviček apod.). Věřte, že slunící se sameček ještěrky obecné je opravdovou perlou zahrady a možnost pozorovat vzájemné interakce ještěrek či jejich lov předčí zážitek ze sledování televizních dokumentů o lvech!

Podle umístění zahrady by vaší blízkou sousedkou mohla být i ještěrka živorodá, která vyhledává vlhčí a stinnější stanoviště. Je

menší a ještěrka obecná ji na naší zahradě zahání do stinnější části zahrady, vyšší vegetace bylin a keřů v blízkosti potoka.

Naopak **slepýš** křehký může být na každé zahradě. Miluje úkryty pod vším možným – prkny, kameny, květináči, ale i starým linem, kobercem apod. Často ho najdeme v kompostu. Má rád vlhko, vyšší vegetaci a téměř se nesluní. Je velmi užitečný, protože se živí kromě dalšího hmyzu také slimáky.

Na zahradě s množstvím úkrytů, která leží v blízkosti vody a vlhkých luk, snadno potkáme také neškodnou **užovku obojkovou**. Tu poznáme bezpečně podle dvou žlutavých měsíčků v oblasti uší a kruhové duhovky. Žere žáby, hmyz i ještěrky.

Asi málokdo by byl nadšený z výskytu **zmi-jí** na své zahradě tak jako my, ale vězte, že ani s těmito vzácnými plazy není žádná velká potíž. Jejich oblíbená místa brzy poznáte, a pokud zmi-je potkáte, raději se samy rychle stáhnou do úkrytu. Nemají rády časté vyrušování, a tak se zdržují spíše na lidech málo frekventovaných místech. I na naší zahradě zmi-je pozorujeme pouze několikrát do roka.

Výskyt plazů můžeme na naší zahradě podpořit zbudováním zimoviště – jámy o hloubce alespoň 50 cm a rozměrech cca 1–0,5 × 1–0,5 m, který vyložíme kameny a tlejícím materiálem. Završíme ho kupou z tlejícího materiálu a můžeme překrýt starým kobercem (web 1).

Ptáci jsou velmi příjemnými společníky, kteří nám zkrášlují pobyt na zahradě svým zpěvem i možností jejich pozorování. I zde platí, že čím pestřejší prostředí, tím více ptáků – v křovinách a starých stromech, dřevnicích i na budovách hnízdí, na nízkých trávnících či záhoncích sbírají potravu, v okolí vyšší vegetace loví hmyz. Jejich hnízdění můžeme podpořit vyvěšením budek – raději více typů, v zimě můžeme přikrmovat na krmítko. Vrásky mnoha pěstitelů naopak ptáci přidělávají svou přílišnou horlivostí ve sklizni plodů keřů i ovocných stromů. Proti tomu však není obrana, snad jen obalení větví s plody do síťoviny, zde však pozor, aby byla pro ptáky dobře viditelná a nezamotávali se do ní.

Savci. Nejkomitějším obyvatelem zahrady je **ježek**. Vždy překvapí, jak tak malý tvor

dokáže nadělat tolik rámusu. Živí se hmyzem, slímáky, plazy a spadlým ovocem, a tak je na každé zahradě vítaným hostem. Úkryt hledá pod dřevem, větvením a listím. Také pro ježky můžete zbudovat domek. Pokud by měl sloužit i k zimování, měl by být dostatečně zahřát v zemi, aby nepromrzl. Zejména pro ježky, ale i pro další živočichy je důležitá průchodnost plotů – raději volte ploty bez betonové podezdívky, nejlepší jsou plaňkové. Pro **veverky** můžete na zahradě zbudovat pro období tuhých zim speciální veverí krmítko (web 2).

Dalšími savci, které můžete na zahradě pozorovat, jsou samozřejmě drobní hlodavci – myši, norníci, ale i hmyzožravci – bělozuby, rejsci a krtek. I pro ně platí, že čím více pestrosti a „přírodního nepořádku“, tím se jim na zahradě více líbí. Jejich výskyt je na zahradě zcela neškodný, i krtek se živí pouze hmyzem, poněkud horší je to bohužel s hryzcem nebo zajcem.

Jak by měla zahrada vypadat?

Návodem jak na zahradě vytvořit co nejpříjemnější prostředí pro různé živočichy se zabývá mnoho rádců a příruček, včetně internetových (viz literatura). Na základě vlastních zkušeností si je dovoluji shrnout do několika málo nejzásadnějších bodů. Pokud si pobyt na zahradě chceme zpestřit pozorováním co největší rozmanitosti živé přírody, určitě bychom měli dodržet následující zásady:

- Nepoužívat chemické přípravky na hubení škůdců ani plevelů.
- Nesekat trávnik naholo, co největší plochu ponechat alespoň po část roku nesekanou.
- Nechávat na zahradě přírodní „nepořádek“. Ten totiž znamená pro většinu živočichů úkryt.
- Mít na zahradě suchou zídku nebo hromádku kamení, kompost a hromadu dřeva či větvi.
- Vysadit na zahradě křoviny a ponechávat alespoň část bylin nastojato i přes zimu.
- Pěstovat co nejvíce křovin a stromů, které nesou plody.
- Nechovat psy, kočky a drůbež (případně pouze ve výběhu či v interiéru). ■

Líhnutí šídla v zahradním jezírku může být zážitkem nejen pro děti. Aby se vám ale vážky v jezírku zabydly, mělo by mít pozvolné a vegetací zarostlé břehy a neměly by v něm být ryby. Všechny fotografie Přemysl Tájek.

Literatura a zdroje informací o přírodních zahradách:
 Křivan V. et Štýblo P. (2012): Živá zahrada, Chaloupky, 72 pp. – *Kniha s praktickými radami, jak zvýšit pestrost přírody na vaší zahradě od hmyzu po veverky.*
 Moravec J. (ed.) et al. (2015): Fauna ČR: Plazi (Reptilia). Academia, Praha, 531 pp.
 web 1: www.projektympz.cz/data/prilohy/2009/255/255_09_blok_metodika_jesterky_09.pdf – Brožurka ČSOP „Ochrana plazů v okolí lidských sídel aneb Proč nemáte na zahradě ještěrku, slepýše nebo užovku?“, kde najdete praktický návod, jak na vaší zahradě podpořit plazy.
 web 2: www.veveratka.cz/stranka/5-jak-vyrobite-veveri-krmitko.html
www.zivazahrada.cz – Můžete se zapojit do soutěže Českého svazu ochránců přírody Živá zahrada, jejímž hlavním cílem je možnost porovnání života na různých zahradách. Zde naleznete také různé tipy a rady.
prirodnizahrada.eu – Na těchto stránkách se například dozvíte, kde si prohlédnout ukázkové přírodní zahrady, ale také jaké mají pravidla.
www.birdlife.cz/zapojte-se/pomoc-ptakum/ptaci-zahrady/ – O tom, jak na své zahrady přilákat ptáky, Ptáci zahrada.